

OVER OUDE DOZEN OP ZOLDER EN HET HOOFD ALS DATABASE

Beeldresearcher Gerard Nijssen vindt op de meest onverwachte plekken de juiste beelden

Bij veel historische documentaires komt bij de aftiteling zijn naam voorbij: 'Beeldresearch: Gerard Nijssen'. Wat houdt zijn werk precies in? Hoe is hij beeldresearcher geworden? En waar haalt hij de beelden vandaan?

Ben Vriesema is hoofdredacteur van Kleio.

Gerard Nijssen, opgeleid als docent geschiedenis, kon in de jaren tachtig geen baan in het onderwijs vinden. Tijdens archiefonderzoek voor zijn doctoraalscriptie over de huuracties in Amsterdam in de jaren dertig, ontstond het idee zijn scriptie niet op papier in te leveren, maar zijn bevindingen met behulp van een documentaire te laten zien. En die documentaire kwam er; hij maakte hem samen met vrienden Annegriet Wietsma (regisseur) en Erik Willems (cameraman).

Gerard Nijssen tijdens het VGN-congres jl. Foto: Hellen Janssen. Rechts: Een huurdersstaking in de Van Hogendorpstraat in Amsterdam, 1933. Foto: Nationaal Archief/Collectie Spaarne-stad/Het Leven.

De huuracties destijds waren gericht tegen de hoge huurprijzen. De door communisten bedachte leus 'Eerst het eten, dan de huur' was bedoeld het sociaaldemocratische stadsbestuur onder druk te zetten. Nijssen wilde in zijn documentaire de sfeer van de jaren dertig zo goed mogelijk weergeven, maar hij had slechts een minimaal budget tot zijn beschikking. Daarom werden – om de sfeer van de jaren dertig tijdens de huuracties zo authentiek mogelijk te maken – de borden en spandoeken eigenhandig geschilderd. Daarnaast zocht Nijssen naar archiefbeelden die hij naadloos in de documentaire invoegde.

ACTIES IN BEELD

De documentaire ging uiteindelijk niet alleen over de huuracties in Amsterdam, maar ook over de acties in Haarlem, IJmuiden en Rotterdam – een uitbreiding die tot meer subsidie voor het project leidde. In praktijk betekende dit dat Nijssen dus ook deze acties in kaart (en dus in beeld) moest brengen. Al gaandeweg deed hij steeds meer kennis op van de rechten die op bepaalde beelden rusten. De documentaire van veertig minuten werd – als onderdeel van burgerschapsvorming – getoond in vele buurthuizen. Er volgden daarna vele nieuw opdrachten, onder andere voor de gemeente Rotterdam en voor het Rijksmuseum, en Nijssen kreeg steeds meer bekendheid. Vooral zijn knap gevonden en adequate beeldarchiefbeelden bleven hangen bij veel mensen. Ad van Liempt, geestelijk vader van *Andere Tijden*, vroeg Nijssen op een goed moment de research te doen voor zijn programma. Een opdracht waarvoor hij door stad en land trok om nog onbekend beeldmateriaal te zoeken. Onlangs was Nijssen op eigen kosten op zoek naar archiefbeelden in The National Archives in Washington D.C. Met meer dan honderd uur gratis filmmateriaal keerde hij weer terug naar

Nederland, waaronder de filmbeelden – in kleur – van de bevrijding.

De archiefbeelden die hij vindt zijn lang niet overal gratis. In veel Europese landen is het behoorlijk kostbaar om enkele seconden beeld te mogen laten zien. Voor Nijssen is het een sport die beelden te tonen die én onbekend zijn én waarvoor zo weinig mogelijk aan beeldrecht betaald hoeft te worden. De beelden die hij uit de Verenigde Staten meenam, heeft hij lang niet allemaal in hun geheel bekeken. Wat hij doet, is ze razendsnel scannen en ze vervolgens opslaan in zijn hoofd, zijn voornaamste database. Hij onthoudt welk beeldmateriaal hij wanneer, met wie en onder welke omstandigheid bekeken heeft, en kan dat jaren later weer naar boven halen. Zo heeft hij nu al beelden klaarliggen die betrekking hebben op de oorlog in Korea en Vietnam.

BEELDDetective

Beeldmateriaal vindt Nijssen in de filmarchieven van historische verenigingen, in buurthuizen en buurtblaadjes. Ook krijgt hij veel films van mensen en mag hij op zolders zoeken in oude dozen. Tijdens een van zijn speurtochten in Friesland – hij beschouwt zichzelf soms als een soort beelddetective – hoorde hij dat er een man in Noord-Friesland nog kleurenbeelden moest hebben van de barre Elfstedentocht van '63. Nijssen belde naar alle mensen in Noord-Friesland met dezelfde achternaam en kwam uiteindelijk op het spoor van de man die de kleurenbeelden bezat. Succesvol was hij ook toen hij voor een documentaire gevraagd werd andere beelden dan de geijkte te zoeken van de huldiging van Europacupwinnaar Feyenoord. Op de doorgaans getoonde beelden zie je duizenden juichende Feyenoord-supporters op de Coolsingel. Maar als je goed kijkt, zie je ook een man op diezelfde Coolsingel filmen. De beelden van die man wilde Nijssen hebben. De zoektocht duurde langer dan gepland, maar uiteindelijk vond hij ze. De documentaire die Nijssen vervolgens maakte, werd vertoond op Nederlandse ambassades in het buitenland.

BOUW VAN DE ATLANTIKWALL

Momenteel is Nijssen bezig materiaal te zoeken voor *De Strijd*, een tiendelige documentaireserie van de VARA over de arbeidersbeweging die in oktober op televisie uitgezonden wordt. Ook verzorgt Nijssen, samen met collega Lizzy van Winsen, de archiefbeelden voor de *Grote Geschiedenisquiz*, deed hij onlangs beeldresearch voor de serie *Bloedbroeders* en kreeg hij vanuit Zweden de opdracht beeldmateriaal te zoeken over de Ajax-periode van voetballer Zlatan Ibrahimović. Uiteraard verwachten en hopen de opdrachtgevers dat de kosten voor de rechten binnen de perken blijven en dat Nijssen de rechten regelt met de betreffende beeldverstrekkers. Deze klus, het regelen van de rechten vindt Nijssen het meest onaangename van zijn werk, vooral omdat er in elk Europees land weer andere regels gelden. Zo heeft Zlatan niet de rechten over zijn eigen beelden, en moet Nijssen dus achter de eigenaar van diens beeldrechten aan. Nijssens grootste wens is het bekijken en tonen van de beelden die de persoonlijke cameraman van Hitler geschoten heeft van de bouw van de Atlantikwall. Daarnaast heeft hij te horen gekregen dat er in de kampen Westerbork, Vught en Amersfoort veel meer is gefilmd dan wat er tot nu toe getoond is. Ergens moet dus (meer) beeldmateriaal over deze kampen zijn. De vraag is alleen wanneer de beelddetective die beelden vindt.

'NIJSSSEN ONTHOUDT WELK BEELDMATERIAAL HIJ WANNEER, MET WIE EN ONDER WELKE OMSTANDIGHEID BEKEKEN HEEFT, EN KAN DAT JAREN LATER WEER NAAR BOVEN HALEN'

Soms is het goed dat niet elke afgestudeerde historicus voor de klas komt te staan. In het geval van Gerard Nijssen is dat zeker het geval. Omdat hij geen baan in het geschiedenisonderwijs kon vinden, is hij noodgedwongen iets heel anders gaan doen. Maar daardoor kunnen wij aan onze leerlingen de door hem gevonden magnifieke oude beelden laten zien. Zo is de 'docent' Nijssen toch nog in de klas aanwezig. ■

Elfstedenrijders in de stuifsnieuw bij Parrega tijdens de twaalfde Elfsteden-tocht op 18 januari 1963. Foto: Elfstedenvereniging.